Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

# Lausunto koskien toimenpidealoitetta lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten suojelemisesta hatkaamistilanteissa ja ennakoivan puuttumisen mahdollistamisesta vaaratilanteiden estämiseksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijalausuntoa toimenpidealoitetta (TPA 16/2025 vp) koskevassa asiassa. Toimenpidealoite koskee lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten suojelemista hatkaamistilanteissa ja ennakoivan puuttumisen mahdollistamista vaaratilanteiden estämiseksi. Lausunto on pyydetty toimittamaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan istuntoon 2.12.2025.

Toimenpidealoitteessa ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin mahdollistaakseen hatkaamiseen puuttumisen riittävän nopeasti laajentamalla virka-avun pyytämiseen oikeutettujen tahojen piiriä, hatkaamistilanteiden kiinniotto-oikeuden täsmentämiseksi lainsäädännössämme ja mahdollistaakseen ennakollisen puuttumisen ja yhteydenpidon rajoittamisen nykyistä paremmin.

Ennakoivaa puuttumista toivotaan aloitteessa, sillä nykyisen lainsäädännön mukaan lastensuojeluyksiköissä kaiken ennakoivan puuttumisen pitää perustua vahvaan epäilyyn. Aloitteen mukaan työntekijöiden toimintamahdollisuudet ovat hyvin rajalliset, vaikka nuoren käytöksestä olisi selvästi nähtävissä, että hän suunnittelee luvatonta poistumista, huumeiden käyttöä tai itsensä vahingoittamista.

Lapsen kodin ulkopuolinen sijoitus voidaan toteuttaa joko lastensuojelulain (417/2007; LsL) 37 §:n mukaisena avohuollon tukitoimenpiteenä, 38 §:n ja 38 a §:n mukaisena kiireellisenä sijoituksena sekä sen jatkamisena, 40 §:n mukaisena huostaanottona ja sijaishuoltoon sijoittamisena tai 83 §:n mukaisena tuomioistuimen väliaikaisena määräyksenä.

Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein konkreettisessa vaarassa. Luvattomalla poissaololla ollessaan lapsi ei saa tarvitsemaansa ohjausta, kasvatusta, hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa. Myös ikätasoinen kouluarki jää toteutumatta. Lapsi on luvattoman poissaolon aikana erityisessä riskissä päihteiden käytölle, itsensä vahingoittamiselle, rikoksille tai niiden näkemiselle, seksuaaliselle väkivallalle ja muulle väkivallalle.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp). Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi kokonaan luvattomasti sijaishuoltopaikastaan poissa olevan lapsen etsintää, kiinniottoa ja palautusta koskeva nykyinen sääntely. Esitys sisältää uusia toimivaltuuksia lastensuojelun toimijoille sekä ehdotuksen niin sanotun hätäpaikannuskynnyksen madaltamisesta.

Luvattomien poistumisten estämiseksi ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan laitoksen johtajalla tai kasvatus- ja hoitohenkilöstöön kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus pitää lapsesta kiinni laitosalueella, mikäli

lapsi saattaisi poistumisellaan itsensä tai toisen henkilön alttiiksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle.

Laitoksen henkilökunnalla säilyy velvollisuus etsiä laitoksesta luvattomasti poistunutta lasta. Laitosalueen ulkopuolella laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla olisi jatkossa lapsen kiinniottamiseksi oikeus pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään kulkuvälineeseen.

Kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi lapselle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus ja häneltä voitaisiin ottaa pois tietyt aineet ja esineet, jotka lapselta jatkossa muutoinkin olisi otettava pois. Tällaisia kiinnioton yhteydessä poisotettavia voisivat olla esimerkiksi järjestyslain tarkoittamat vaaralliset aineet ja esineet. Lapselta poisotettavista aineista ja esineitä säädettäisiin ehdotetussa 4b §:ssä. Jotta lapsen turvallinen kuljettaminen takaisin laitokseen voitaisiin varmistaa, samat toimivaltuudet olisivat käytössä myös lapsen kuljettamisessa. Toimivaltuuksien yhteydessä sallittaisiin välttämätön voimankäyttö. Ehdotettu sääntely koskisi myös perhekodista luvatta poissa olevia lapsia, mutta toimivaltuudet näissä tilanteissa olisivat ainoastaan sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla.

Ehdotuksen mukaan laissa säädettäisiin jatkossa myös toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön oikeudesta päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos lapsi mainitun henkilön perustellun käsityksen mukaan on asunnossa ja lapsen terveyden, kehityksen tai turvallisuuden arvioidaan perustellusti olevan vakavasti vaarassa. Asuntoon pääsy edellyttäisi lisäksi, että asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä.

Poliisin virka-avun pyytämiseen oikeutettujen tahojen piiriä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöllä olisi sosiaalihuollon viranomaisen lukuun oikeus pyytää poliisin virka-apua asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsemiseksi, lapsen kiinniottamiseksi, henkilöntarkastuksen toteuttamiseksi sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi sekä kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi ja kiinniotetun lapsen kuljettamiseksi. Oikeus virka-apuun olisi, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy eli, jos virka-apua pyytävä henkilö arvioi, että lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin aiheuttavat merkittävän riskin lapsen tai lapsen palauttamiseen osallistuvan taikka muun henkilön turvallisuuden vaarantumiselle.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lisäksi hätäpaikannuskynnyksen madaltamista. Sijoittajahyvinvointialueella olisi oikeus saada lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot, jos sijoittajahyvinvointialueen perustellun käsityksen mukaan lapsen päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Tällä hetkellä tiedot on mahdollista saada vain, jos lapsi hätäkeskuslaitoksen perustellun käsityksen mukaan on ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa.

Toimenpidealoitteessa on nostettu esiin vielä edellytykset rajata nykyistä voimakkaammin lapsen laitteiden käyttöä. Nykyisin lapsen laitteet on voitu tietyin edellytyksin ottaa haltuun joko LsL 65 §:n mukaisella päätöksellä aineiden ja esineiden haltuunotosta tai LsL 62 §:n mukaisella yhteydenpidon rajoittamisella. Hallituksen esityksessä yhtenä tavoitteena on ollut täsmentää tavanomaisen kasvatuksen ja lastensuojelulain 11 luvussa säädettyjen sijaishuollon aikaisten rajoitustoimenpiteiden eroa. Tähän liittyen on eduskunnan lausuma (EV 317/2018 vp; HE 237/2018 vp, LA 86/2018 vp).

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lapsen aineiden ja esineiden poisotosta. Sääntely koskisi kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia, mutta vain laitoshoidossa sijaishuoltoon sijoitettuun lapseen voitaisiin poisottamisen toteuttamiseksi kohdistaa välttämättömiä voimakeinoja. Kuten edellä on todettu, lapselta tulisi jatkossa ottaa pois aineet ja esineet, joita hän ei muun lainsäädännön nojalla saisi pitää hallussaan. Lisäksi lapselta tulisi jatkossa ottaa pois esimerkiksi viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia tai vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä. Näissäkin tilanteissa lapsen yhteydenpito hänelle läheisiin henkilöihin tulee turvata muilla tavoin.

Lastensuojelun keskeisinä oikeusperiaatteina ovat lapsen etu, lapsen oikeus osallisuuteen ja lapsen oikeus erityiseen suojeluun. Luvattomat poissaolot ovat lapselle riskialttiita tilanteita. Ehdotetuilla lakimuutoksilla halutaan turvata lapsen oikeutta erityiseen suojeluun luvattomien poissaolojen estämiseksi, lapsen etsinnän ja palauttamisen jouduttamiseksi sekä lapsen mahdollisimman sujuvaksi ja turvalliseksi palauttamiseksi takaisin sijaishuoltopaikkaansa.